

Yazar/Author
Serap TANYILDIZ*

Makale Adı/Article Name

Milli Kütüphane'deki 06 Mil Yz A 4262/1 Numaralı Mecmua ve
Dertli'ye Ait Şiirler*

*The Mecmua Numbered 06 Mil Yz A 4262/1 in The National Library
And Poems by Dertli*

ÖZ

Yazma eserler sınıfına dâhil edilen mecmuaların bir kısmı halk edebiyatı metinlerini de içermektedir. Bu yazı çerçevesinde değerlendirmeye çalıştığımız mecmua, halk edebiyatına ait manzum ve mensur örnekleri barındıran bir metindir. Farklı hatlarla kaleme alındığı görülen bu eserde halk hikâyeleri, tekerlemeler, halk hekimliği, dualar, resmî yazışma örnekleri, mektup örnekleri gibi çeşitli içeriklere sahip düz yazı metinler yer almaktadır. Manzum kısımlarda ise çoğunluğu Âşık Dertli'ye ait olmak üzere Nesîmî, Fuzûlî, Âşık Garib, Âşık Ömer, Niyâzî, Seyrânî, Şem'î ve Şemsî gibi şairlerin şiir örnekleri bulunmaktadır. İçerik açısından herhangi bir cönkten farksız olan bu eserde, ağırlıklı olarak Âşık Dertli'nin şiirlerine yer verilmiştir. Metnin ne zaman yazıldığı bilgisi kaydedilmemiştir. Ama şiir örneklerinin alındığı şairlerin yaşadıkları dönem göz önüne alındığında bu mecmuanın on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınmış olduğu söylenebilir. Yazıda, mecmuadaki Dertli şiirleri, yayımlanmış biçimleri ile karşılaştırılacaktır. Böylelikle söz konusu şiirlerin mukayeseli bir değerlendirmesi yapılmış ve literatüre katkı sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Halk şiiri, Dertli.

ABSTRACT

Some of the mecmuas (miscellanies) classified as manuscript works include texts from folk literature. The mecmua evaluated in this article is a text containing both verse and prose examples of folk literature. This work, which appears to have been written in different scripts, features prose texts of various contents such as folk tales, riddles (tongue twisters), folk medicine, prayers, examples of official correspondence, and letter samples. In the verse sections, there are poems by poets such as Nesîmî, Fuzûlî, Âşık Garib, Âşık Ömer, Niyâzî, Seyrânî, Şem'î, and Şemsî, with most of them belonging to Âşık Dertli. In terms of its content, this work does not differ from an ordinary cönk (folk poetry notebook); however, it places considerable emphasis on Âşık Dertli's poems. No record exists regarding the date when the text was written. Nevertheless, taking into account the eras in which the poets whose works it contains lived, it can be concluded that this mecmua was compiled during the second half of the nineteenth century. In this article, Dertli's poems in the mecmua are compared with their published versions. Thus, a comparative evaluation of these poems will be conducted, contributing to the existing literature.

Keywords: Mecmua (Miscellany), Folk Poetry, Dertli.

* Dr. Öğretim Üyesi, Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, dagdelenserap@hotmail.com

* Bu yazı, 16-17 Kasım 2024 tarihinde Bolu'da düzenlenen Yeniçağa Araştırmaları ve Halk Kültürü Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş metnidir.

Extended Abstract

Cönks (folk poetry notebooks) found in manuscript libraries are significant texts that contain works of folk literature. Mecmuas (miscellanies), which serve a similar function, are valuable in that they carry all sorts of literary and cultural heritage. Some mecmuas, like cönks, include folk literature products. They act as a bridge that brings to the present-day the poems of folk poets who lived in previous centuries. Sometimes they reveal a previously unknown poet, and sometimes they help us discover new poems by a famous poet. The mecmua discussed in this article is likewise a valuable text containing poetry from folk poets of past centuries. Its most prominent feature is its inclusion of many poems by Âşık Dertli.

Âşık Dertli, whose real name was İbrahim, was born and raised in the village of Şahnalar in the Çağa district of Bolu. He experienced considerable hardship in his youth due to the early death of his father. When the lands he inherited from his father were confiscated by someone else, he left his village and went to Istanbul. After staying there for a while and struggling to make a living, he returned and later went to Konya. In Konya, he worked as a coffeehouse owner for more than a decade. It was during his time there that he learned the art of *âşıklık* (minstrel tradition) and began composing impactful poems. Following his long stay in Konya, the poet traveled to Egypt, where he again became a regular in the coffeehouses frequented by minstrels. Returning once more to his home village, he married and had two children. Primarily in Bolu and Ankara, he traveled through numerous cities performing his minstrel art. His poems were loved by the people, and his fame grew with each passing day. Years later, when he went to Istanbul again, he was then an experienced poet who garnered the attention he deserved. Due to his poetic talent, he was even assigned a small government post, which brought him back to his hometown Bolu. Shortly after, he was investigated on the grounds of abusing his position, and he lost his job. Because of these hardships, he attempted suicide but survived. In his later years, he went to Ankara, where he found patronage under a nobleman named Alişan Bey, who grew to admire him for his musical and poetic skills. It was during his time with Alişan Bey that he passed away. His grave is in Şahnalar village in the Yeniçağa district of Bolu.

Over the course of his long life, Âşık Dertli traveled through various regions of the Ottoman realm. Istanbul, Konya, Cairo, Ankara, and Bolu were the main places where he lived. In his poems, he used the pen name “Dertli.” Some sources state that he initially used the pen name “Lütfi” and then abandoned it, though it is not certain whether he actually used this name. Even though he did not have a formal education, his poems exhibit notable depth of meaning. Love, Sufism, and devotion to the Prophet’s family (*Ehl-i Beyt*) are frequently emphasized in his works. His straightforward, sincere style resonated with the public, and some of his poems were set to music. Regarded as one of the masters in the tradition of *âşık* (minstrel) poetry, Dertli also demonstrated knowledge of *divan* (Ottoman) poetry. In his poems composed in *aruz* meter, it is possible to see the influence of major poets such as Fuzûlî, Nedîm, and Şeyh Gâlib.

The only surviving work of Âşık Dertli is his *Divan*. Because people greatly enjoyed reading his poems, this important work was reproduced multiple times. His *Divan* was published several times. Researchers such as Mehmet Fuat Köprülü, Ahmet Talat Onay, Şemsettin Kutlu, Haşim Nezihi Okay, Hamdi Birgören, Dilaver Düzgün, and Recep Tek are among the leading figures who have published Dertli’s *Divan*. It is also possible find examples of his poems in various mecmuas and cönks. The mecmua examined in this article primarily contains examples of folk poetry.

A brief overview of the content of the mecmua is as follows: It is registered in the Ankara National Library under the number 06 Mil Yz A 4262/1. This mecmua, consisting of 52 leaves, contains examples of both verse and prose from folk literature. Apart from its format, it is no different from any other *cönk*. Some examples of the texts included in it are:

- Religious texts and prayers (funeral prayer, marriage prayer, a prayer related to the Hajj pilgrimage, *hatim* prayer, *hâcet* prayer),
- Verse tongue twisters (*tekerleme*),
- Religious-Sufi verse texts (hymns, *nefes*, a ballad about the signs of the Last Day),
- Folk tales (the story of Arzu and Kanber),

- Sample letters,
- Sample account book entries,
- Folk health texts (food consumption, marital relationships, the benefits of certain plants, treatment methods, and medicinal prescriptions),
- Folk poems (examples of *koşma*, *türkü*, *semâî*, *kalenderi*, *divan* forms).

Although it also includes poems by Nesîmî, Fuzûlî, Âşık Garib, Âşık Ömer, Kerem, Niyâzî-i Mısırî, Seyranî, Şemsî, and Şemî, the mecmua primarily features the works of Dertli. Evidently, the compiler of the mecmua had a special interest in Dertli. Indeed, there are a total of 34 (+2 duplicates) poems by Dertli in the mecmua. These poems can be classified as follows: 19 *koşma*, 9 *divan*, 2 *semâî*, 3 *kalenderi*, and 1 *mersiye*. Two of the poems are repeated in different parts of the mecmua.

In previously published copies of Dertli's *Divan*, there are approximately 160 poems belonged to him. This mecmua contains 36 of Dertli's poems. Considering these figures, the number of poems in the mecmua is quite substantial. Approximately one-fourth of his total poems appear in this compilation. This finding underscores the significance of the mecmua. All of Dertli's poems in the mecmua are also found in the published editions of his *Divan*. This demonstrates both the meticulous care taken by the compiler of the mecmua and the acceptance of Dertli's works in the cultural circles of that period.

Giriş

Halk edebiyatına ait yazılı metinlerin önemli kaynaklarından biri mecmua ve cönklerdir. Bu eserlerde kültür, inanç, edebî gelenek, halk inanışları, gündelik pratik bilgiler, edebî zevki yansıtan şiir örnekleri, resmî işlerde fayda sağlayacak yazı örnekleri gibi türlü metinlerle karşılaşmak mümkündür. Kimi mecmua ve cönkler edebî değer açısından önem arz edebilmektedir. Söz gelimi sadece adı bilinen kimi şairlerin şiirlerine böylesi kaynaklarda rastlanmaktadır. Böylelikle söz konusu şiirler kültür dünyasına kazandırılmış olmaktadır. Yahut bazı meşhur şairlerin yeni şiirleri bu eserler aracılığıyla gün yüzüne çıkmaktadır. Dolayısıyla halk edebiyatının önemli kaynakları arasında gösterilen mecmua ve cönkler, her an yeni keşiflerin kapısını aralayacak bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışmaya konu olan mecmua, daha çok halk edebiyatına ait manzum ve mensur metinlerin yer aldığı bir eserdir. Mecmuada belli başlı halk şairlerinin yanı sıra Âşık Dertli'nin çok sayıda şiirine yer verilmiştir.

Âşık Dertli, Bolu'da doğup büyümüş, uzun ömrü boyunca Osmanlı coğrafyasının çeşitli yerlerini gezmiştir. İstanbul, Konya, Kahire, Ankara ve Bolu, onun ikamet ettiği önemli merkezlerdir. Düzenli bir tahsil hayatı olmamasına rağmen şiirlerindeki anlam derinliği göze çarpmaktadır. Şiirlerinde daha ziyade aşk, tasavvuf, ehl-i beyt sevgisi ön plana çıkar. Kolay ve samimi söyleyişi nedeniyle şiirleri halk tarafından benimsenmiş, kimi şiirleri bestelenmiştir. Âşık tarzı şiir geleneğinin ustalarından biri olarak görülen Dertli, divân şiiri dünyasına da hâkimdir. Aruz vezni ile söylediği divanlarında Fuzûlî, Nedîm ve Şeyh Gâlib gibi büyük şairlerin etkisini görmek mümkündür (Kutlu 1979: 40-41; Tek 2011: 43).

Âşık Dertli Divanı, eski yazılı baskıların yanı sıra Ahmet Talat Onay'ın 1928 yılında yayımladığı hâlimden günümüze kadar birçok defa basılmıştır. Bu baskıların birçoğu Onay'ın veya Şemseddin Kutlu'nun (1979) yayınına esas almıştır. Dilaver Düzgün (2011) ve Recep Tek'in (2011) çalışmaları ise bilimsel yaklaşım ve tertip titizliği açısından diğer yayınlardan ayrılmaktadır. Türkiye ve yurtdışı kütüphanelerinde yer alan divan nüshalarını, mecmua ve cönklerdeki Dertli şiirlerini bir araya getirip mukayeseli bir şekilde inceleyen Recep Tek'in yayını, bu çalışmadaki karşılaştırmalarda kaynak metin olarak tercih edilecektir. Mecmuada tespit edilen Dertli şiirleri, ilgili yayındaki biçimleri ile mukayese edilecektir. Konuyla ilgili bilimsel çalışmalara katkı

sunmak amacıyla bu mecmuadaki Dertli şiirlerini tespit etme ve yayımlanmış hâlleriyle karşılaştırmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

1. Mecmuanın Biçim Özellikleri ve İçeriği

Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 4262/1 numarasıyla kayıtlı olan bu mecmua 52 yapraktır. İçinde halk edebiyatına ait şiir ve düz yazı örnekleri bulunmaktadır. Kimi sayfalar boş bırakılmıştır. Kullanım düzeni açısından mecmuanın pek tertipli olduğu söylenemez. Rutubet nedeniyle eserin bazı yaprakları kısmi hasar görmüştür. Eserde çeşitli yazı tipleri kullanıldığı için metinlerin farklı zamanlarda ve farklı kişiler tarafından kaleme alınmış olma ihtimali büyüktür. Manzum kısımlar rika hattıyla, dua metinleri nestalik hattıyladır. Manzum kısımların düzenlenmesinde daha özenli davranıldığı söylenebilir.

Mecmua daha çok halk şiiri örneklerini ve kimi faydalı bilgileri ihtiva eden bir metindir. Şekilsel özelliği dışında herhangi bir cönkten farksızdır denebilir. Eserde genel hatlarıyla şu metinler bulunmaktadır:

- Dinî metinler ve dualar (Cenaze namazı duası (3b), nikâh duası, hac ibadetine ilişkin dua (4b-5a), hatim duası, hâcet duası (7b, 27b) vb.)
- Manzum tekerlemeler (6b-7a)
- Dinî-tasavvufî manzum metinler (İlahi (8a, 9a), nefes, kıyamet alametleri destanı (9b-10a) vb.)
- Halk hikâyeleri (Arzu ile Kanber hikâyesi 10b-11a)
- Mektup örnekleri (31a, 42b-43a)
- Hesap defteri örneği (32b-33a)
- Halk sağlığı metinleri (gıda tüketimi (33b-34a), karı koca münasebetleri (35b-37a), bitkilerin faydaları (37b-42a), tedavi yöntemleri ve ilaç tarifleri (47b-51b) vb.)
- Halk şiirleri (koşma, türkû, semâi, kalenderi, divan vb.) Mecmuada Nesîmî (17a, 25b), Fuzûlî (15b, 16b, 18a), Âşık Garib (8b), Âşık Ömer (17b, 26b, 27a), Kerem (14b), Niyâzî-i Mısırî (14a), Seyranî (16a, 17a) Şemsî (10a) ve Şemî (13b, 14a, 14b, 15a, 15a, 18a, 25a, 26b) gibi şairlere ait örnekler olmakla birlikte ağırlıklı olarak Dertli'nin şiirlerine yer verilmiştir.

2. Mecmuada Dertli'ye Ait Şiirler

Ele alınan mecmuada Dertli'ye ait 34 şiir örneği bulunmaktadır. Bunlardan 19'u koşma, 9'u dîvân, 3'ü kalender, 2'si semâ'î, 1'i mersiye'dir. Şiirlerin tamamı Dertli'nin yayımlanmış divan neşirlerinde de yer almaktadır. Bununla birlikte şiirlerin yayımlanmış hâliyle mecmuadaki örnekler arasında kimi ek, sözcük, ifade ve dize farklılıkları bulunmaktadır. Söz konusu farklılıklar aşağıda şiirlerin mukayese edildiği bölümde gösterilmiştir. Mecmuadaki şiir örnekleri Dertli Divanı ile karşılaştırılırken Recep Tek'in konuya ilişkin çalışmasına başvurulmuştur (2011).

Şiirlerin karşılaştırılma yöntemi şöyledir: Önce şiirin mecmuadaki ve ilgili yayındaki yerleri tespit edilmiş, ardından şiir metnine geçilmiştir. Şiirlerdeki ifade ve kelime farklılıkları, varsa diğer açıklamalar hemen alt kısımda (***) simgesinden sonra belirtilmiştir. M mecmuayı, D ise Recep Tek'in (2011) yayımladığı eseri kastetmektedir. Açıklama kısmındaki rakamlar kıta numaralarını, harf simgeleri ise dize numaralarını belirtmektedir.

1. Koşma: M 11b; D 69 (Tek 2011: 324-325)

1 *Nahnü kasemnâda* taksîmde Mevlâ
Bu noksân kısmeti bana mı verdin
Âleme safâlar eyledin atâ
Derdile mihneti bana mı verdin

2 İçirdin feleğin câm-ı zehrini
Aldı gam leşkeri gönül şehrini
Yeter bunca demdir çekdim kahrını
Diyâr-ı gurbeti bana mı verdin

3 Bu nasıl tecellî bilmem ne hikmet
Serpilmiş cihâna dâne-i kısmet
Dertli'yi gurbetde koydun âkıbet
Fırâkı hasreti bana mı verdin

1c. safâlar: safâya D

2c: Yeter bunca demdir çekdim kahrını: Bunca yıldır
çekdim yeter kahrını D

3b: Serpilmiş cihâna: Cihâna serpilmiş D

3c: koydun âkıbet: aldı kasâvet D

Not: Bu şiir Divan'da dört, mecmuada üç kıtadır.

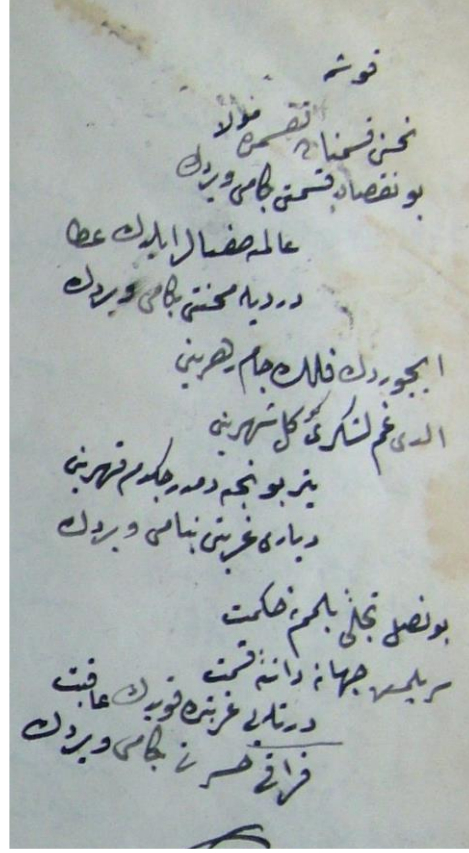
Mecmuada şu dörtlük yoktur:

Geleli dünyâya rahm-ı mâderden

Gönül şâd olmadı gamdan kederden

Dürlü serencâmlar geçirdim serden

Hem kahrı kesreti bana mı verdin

2. Koşma M 11b; D 31 (Tek 2011: 271-272)

- 1 Ey sâkî meyinde nedir bu esrâr
Bir katresi kıldı mestâne beni
Câm-ı şarâbında ne keyfiyet var
Söyledir efsâne efsâne beni
- 2 Ref' et zülflerin ey vech-i enver
Zulmât-ı gönlümüz olsun münevver
Şarâb-ı la'linin lezzeti dilber
Gezdirir meyhâne meyhâne beni
- 3 Âşıkın bin belâ gelir başına
Tahammül gerekdir adû taşına
Şem'-i ruhsârına aşk âteşine
Yanmakda seyr etsin pervâne beni
- 4 Bakmazlar Dertli'ye mahzûndur diyü
Hakikat bahrine dalgundur diyü
Bir saçı Leylâ'ya mahzûndur diyü
Yazmışlar defter ü divâne beni

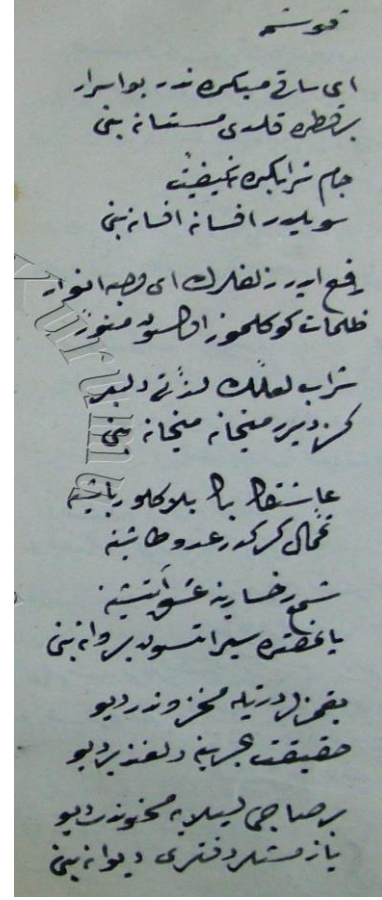
1c. Câm-ı: la'l-i D

2a: et: eder M; vech-i enver: verd-i ahmer D

4a: mahzûndur: alkundur D

4c: mahzûndur: alkundur D

Not: Bu koşma aynı kıta sayısı ile mecmuanın 25a sayfasında tekrar kayıtlıdır.

3. Koşma M 12a; D 78 (Tek 2011: 339-340)

1 Şarâb-ı la'linin lezzeti dilber
Ne Âb-ı Kevser'de ne Zemzem'de var
Mu'ciz-i enfâsın ey verd-i ahmer
Ne Mesîhâ'da var ne Meryem'de var

2 Bu edâ, bu etvâr, bu serv-kâmet
Nedir bu sendeki yosma kıyâfet
Bu atâ, bu mürüvvet, böyle sehâvet
Ne Bermeki'de var ne Hâtem'de var

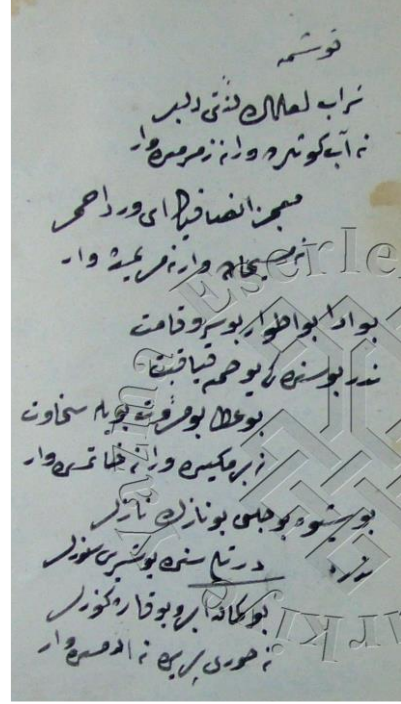
3 Bu şîve, bu cilve, bu nâzik nâzlar
Nedir Dertli sende bu şîrîn sözler
Bu kemân ebrûlar bu kara gözler
Ne hûrî ne perî ne âdemde var

2a: Bu edâ, bu etvâr, bu: Görmedim sen gibi ey D

3b: Nedir Dertli sende: Dertli sende nedir D

3d: ne perî: gılmanda D

Not: Bu koşma, mecmuanın 22b sayfasında tekrar kayıtlıdır.

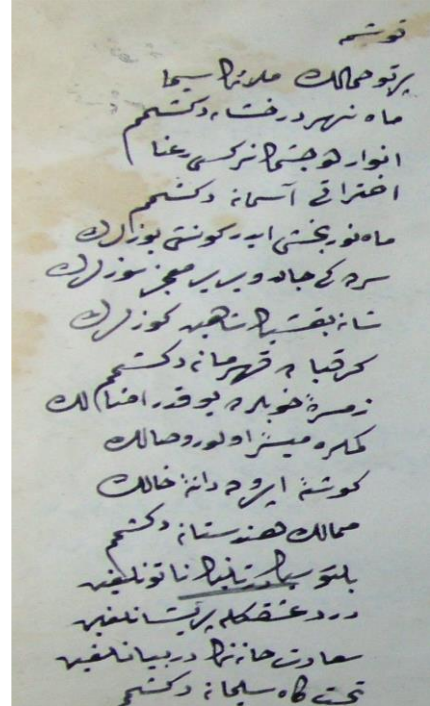
4. Koşma M 12a; D 43 (Tek 2011: 286-287)

1 Pertev-i cemâlin melâik-sîmâ
Mâh-ı nehr-i dırâhşâna değışmem
Envâr-ı dü çeşmin nergis-i ra'nâ
Ahterân-ı âsumâna değışmem

2 Mâh-ı nûr bahş eder güneş yüzlerin
Serdeki cân verir mu'ciz sözlerin
Şâhâne bakışın şahin gözlerin
Keykubâd'a Kahramân'a değışmem

3 Zümre-i hûblarda yokdur emsâlin
Kimlere müyesser olur visâlin
Kûşe-i ebrûda dane-i hâlin
Memâlik-i Hindistân'a değışmem

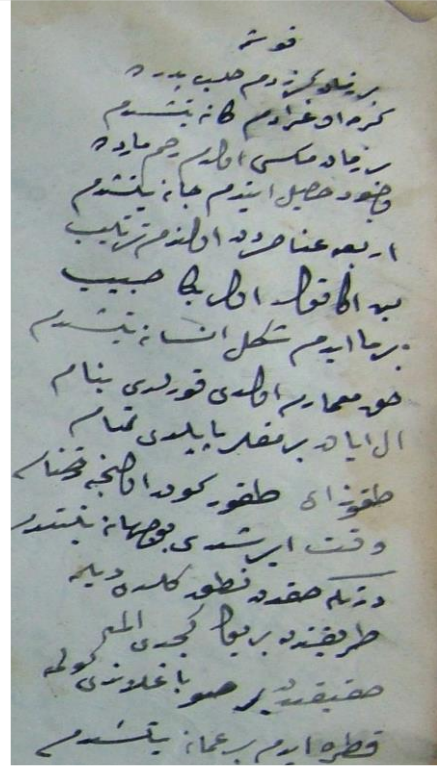
3 Bilirsin Dertli'nin nâ-tüvânlığını
Derd-i aşkın ile perîşânlığın
Sa'âdet-hânenin derbânlığını
Tahtgâh-ı Süleymân'a değışmem

5. Koşma M 12b; D 50 (Tek 2011: 297)

- 1 Bir zaman gezmişem sulb-i pederde
Kereme uğradım kâna yetişdim
Bir zamân megs oldum rahm-ı mâderde
Vücûd hâsıl etdim câna yetişdim
- 2 Erba' anâsırdan olundum tertîb
[Üstâdım Hudâ'dır eylemiş terkîb]
Ben ana kul oldum ol bana habîb
Bir mâ idim şekl-i insâna yetişdim
- 3 Hak mi'mârım oldu kuruldu binâm
El ayak parmaklar yapıldı tamâm
Dokuz ay dokuz gün olunca hitâm
Vakt erişdi bu cihâna yetişdim
- 4 Dertli Hak'dan nutuk geldi dilime
Tarîkatdan bir yol geçdi elime
Hakîkatden su bağlandı gülüme
Katre idim bir ummâna yetişdim

2b: Mecmuada bu mısra eksiktir.

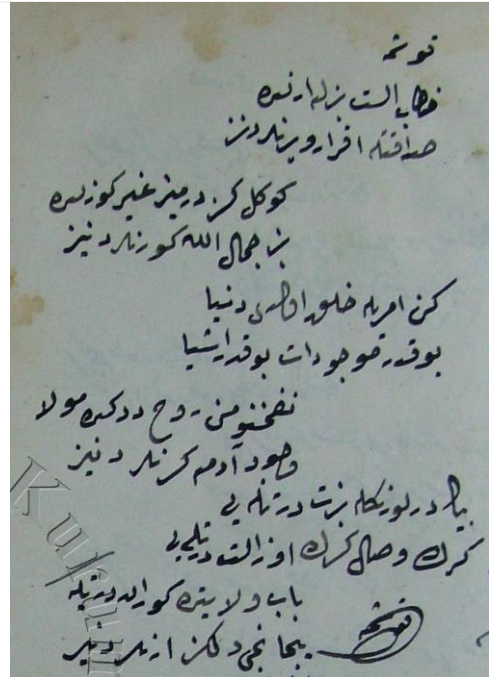
6. Koşma M 12b; D 110 (Tek 2011: 393)

- 1 Hitâb-ı elestde bezm-i ezelde
Sadâkatle ikrâr verenlerdeniz
Gönül gezdirmeyiz gayrı güzeld
Biz cemâlullâhî görenlerdeniz
- 2 Bir kün emri ile halk oldu dünyâ
Bu kadar mevcûdât bu kadar eşyâ
Nefahtü min rûhî dedikde Mevlâ
Vücûd-ı âdeme girenlerdeniz
- 3 Bin dürlü renk ile bezet Dertli'yi
Gerek kısalt gerek uzat Dertli'yi
Bâb-ı velâyetde gözet Dertli'yi
Yabancı değiliz erenlerdeniz

3a: renk ile: dert ile D

3b: kısalt: visâl M; uzat: uzalt M

3c: gözet: kör et M

7. Koşma M 12b-13a; D 103 (Tek 2011: 383)

1 Gönül ne yatarsın gam-ı zulmetde
Kalk aydınlık bir mekâna var yürü
Bağlanma münkirin bed-mihnetinde
Himmet ehli bir sultâna var yürü

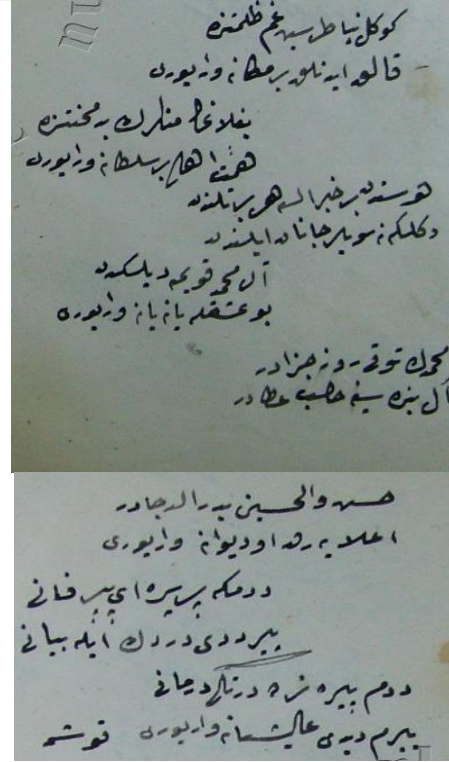
2 Dostdan bir haber alsa her yelinden
Dinle ki ne söyler cânân elinden
Âl-i Muhammed'i koyma dilinden
Bu aşk ile yana yana var yürü

3 Muhammed'in şevkı rûz-ı cezâdır
Âli bendesine sahib-atâdır
Hasenü'l-Hüseyn bedrû'd-dücâdır
Ağlayarak o dîvâna var yürü

4 Dedim ki bir pîre ey pîr-i fânî
Pîr dedi derdin ne eyle beyânı
Dedim pîre nerde Dertli dermânı
Pîrim dedi Alişan'a var yürü

1a: ne yatarsın: ziya tursun D

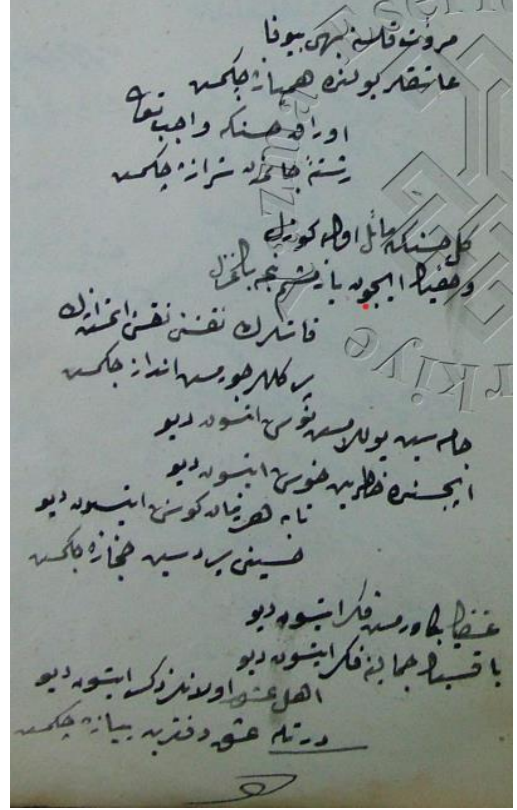
4b: ne: - M

8. Koşma M 13a; D 100 (Tek 2011: 377)

- 1 Mürüvvet kılsana be hey bî-vefâ
Âşıklar yolunda hamyâze çekmiş
Evrâk-ı hüsnüne Vâcib tealâ
Rişte-i cânımdan şîrâze çekmiş
- 2 Görmedim âlemde emsâlin güzel
Vasfın çok yazmışım nice bin gazel
Kaşların nakş iden nakkâş-ı ezel
Pergeller çevirmiş endâze çekmiş
- 3 Câm-ı mey yollamış nûş etsin deyü
İçsin de hâtırın hoş etsin deyü
Nâle vü feryâdım gûş etsin deyü
Hüseynî perdesin hicâza çekmiş
- 4 Aşkın bana vermiş fikr etsin deyü
Baksın cemâline şükr etsin deyü
Ehl-i aşk olanlar okusun deyü
Dertli aşk defterin beyâza çekmiş

- 1b: hamyâze: hem yâze D
2a: Gül hüsnüne mail olam: Görmedim âlemde emsâlin D
2b: için: çok D
2c: nakşını nakşetmiş ezel: nakş iden nakkâş-ı ezel D
2d: pergeller: pergerler D
3b: hâtırın: hâtırım D
3c: Nâle vü feryâdım: Tâ be her yan M
4b: cemâline: cemâlîme D; fikr: şükr D
4c: ehl-i aşk olanlar zikr etsin: ehl-i derd olanlar okusun D

9. Dîvân M 13a; D 44 (Tek 2011: 463)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Nûr-ı vechin elverir hurşid-i tâbân olmasın
Kadd-i mevzûnun yeter serv-i hırâmân olmasın
- 2 İns ü cin dîv ü perî halkı musahhar kılmaya
Hâtem-i la‘lin yeter mühr-i Süleymân olmasın
- 3 Perde çek zülf-i siyahından bulut-veş rûyuna
Mâh hacâlet çekmesin hûrşid perîşân olmasın
- 4 Ehl-i aşk meylar içre îmânı artar aşk ile
Sûfiye bal şerbeti olsun da îmân olmasın
- 5 Derd-i aşkın def‘ine tedbîr ü dermân eyleme
Ölmeyince derdine ey Dertli dermân olmasın

2a: İns ü cin dîv ü perî: İns ü cinnî dîv perî M

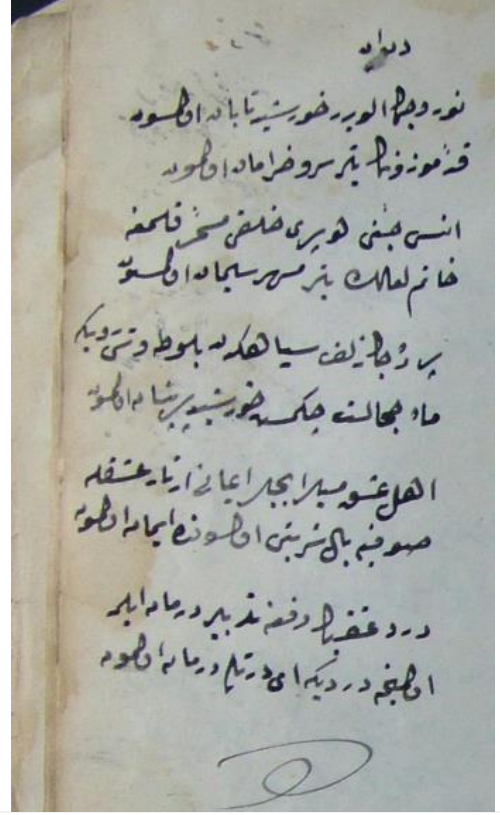
4a: meylar: câmlar D

4b: aşk ile: şevk ile D

Not: Bu şiir Divan’da altı, mecmuada beş beyittir. Mecmuada şu beyit yoktur:

Ârzû kulmaz behişt ekl ü şarâbın ehl-i aşk

Lezzet-i aşkdır ana Firdevs-i Rıdvân olmasın

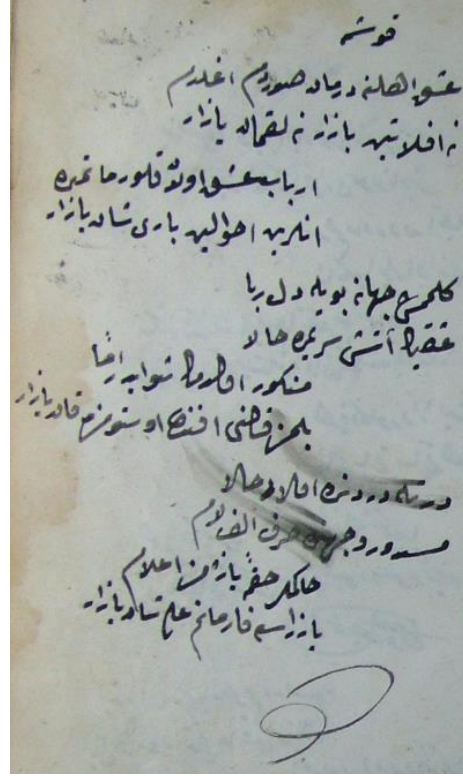
10. Koşma M 16a; D 86 (Tek 2011: 353)

1 Aşk derdine merhem sordum âlemde
Ne Eflâtun bilir ne Lokman yazar
Erbâb-ı aşk olanlar kalır mâtemde
Onların hâlini perîşân yazar

2 Gelmemiş cihana böyle dil-rübâ
Aşkının âteşi serimde hâlâ
Münkiri öldürmek sevâbdır amma
Bilmez kadı üstümüze kan yazar
Zâlim kadı üstümüze kan yazar

3 Dertli dergâhında olalı gulâm
Mestûrdur vechinde harf-i elif lâm
Hâkimler hakkıma yazamaz i'lâm
Her kadı yazamaz katlime i'lâm
Yazarsa fermânım Alişân yazar

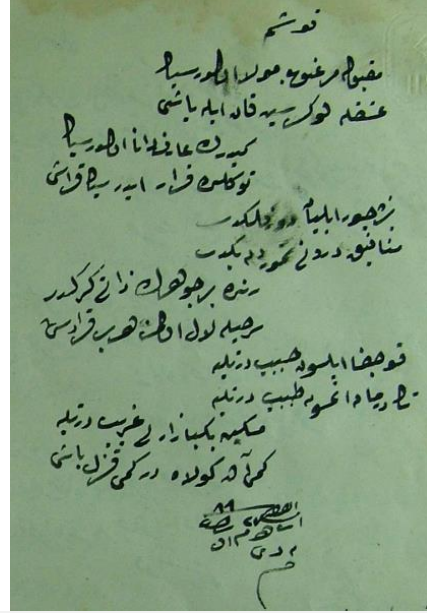
- 1a: ehline: derdine D; âlemde: ağladım M
1b: bilir: yazar M
1c: Erbâb-ı aşk olanlar kalır mâtemde: Kaçan âşık
kayd olduysa kalemde D
1d: perîşân: Bârî şân M
2a: Gelmemiş cihâna böyle dil-rubâ: Beni Mecnûn
itdi bir saçı Leyla D
2b: Aşkının âteşi serimde hâlâ: Sevdâsı başımdan
gitmiyor hâlâ D
2d: Bilmez kadı üstümüze: Zâlim kadı üstümüze D
3a: dergâhında: derdinde M
3b: Mestûrdur vechinde: Vechinde mesturdur D
3c: Hâkimler hakkıma yazamaz i'lâm: Her kadı
yazamaz katlime i'lâm D

11. Koşma M17b; D 99 (Tek 2011: 374)

- 1 Makbûl u mergûb-ı Mevlâ olursun
Aşk ile dökersin kan ile yaşı
Giderek ârif u dâna olursun
Tevekkülde karar edersin kardaş
- 2 Bize cevır eyleyen devr-i felekdir
Münâfık derûnu temürden pekdir
Renkde bir cevherin zâtı gerekdir
Sürhile la'1 olmaz her bir kara taş
- 3 Ko cefâ eylesin habîb Dertli'ye
Tek dermân etmesin tabîb Dertli'ye
Miskîn Beypazarlı garîb Dertli'ye
Kimi ak külâh der kimi Kızılbaş

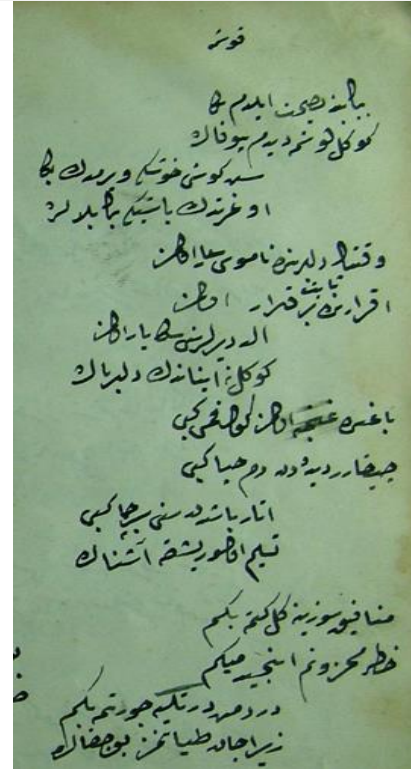
2b: kan ile yaş: kanlı yaşları D

12. Koşma M 18b; D4 (Tek 2011: 236-237)

- 1 Bin pend ü nasîhat eyledim sana
Gönül düşme dedim bî-vefâlara
Sen gûş-ı hûşunu vermedin bana
Uğrattın başını bin belâlara
- 2 Vaktin dilberinde nâmus u âr olmaz
İkrârında sâbit ber-karâr olmaz
Aldadırlar seni sana yâr olmaz
Gönül ne inandın dil-rubâlara
- 3 Bâğda gonca olmaz gül femi gibi
Çıkarır dîdeden göz nemi gibi
Atar başdan seni perçemi gibi
Teslîm olur başka âşinâlara
- 4 Münâfık sözüne gel gitme begim
Hâtır-ı mahzûnum incitme begim
Derdimend Dertli'ye cevır etme begim
Zîrâ dayanamaz bu cefâlara

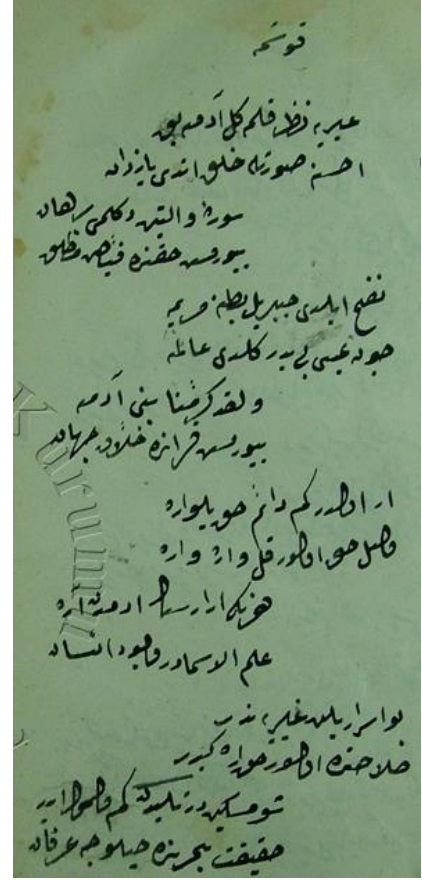
3b: göz nemi gibi: dem-i hayâ gibi M

13. Koşma M 18b; D 58 (Tek 2011: 311-312)

- 1 Gayra nazar kılma gel âdeme bak
Ahsen-i sûretle halk etdi Yezdân
Buyurmuş hakkında Feyyâz-ı mutlak
Sûre-i *Ve't-tîn* değil mi bürhân
- 2 Nefh eyledi Cibrîl batn-ı Meryem'e
Çün Îsâ bî-peder geldi âleme
Ve le-kad kerremnâ benî Âdeme
Buyurmuş Kur'ân'da Hallâk-ı cihân
- 3 Er öldür kim dâim Hakk'a yalvara
Vâsıl-ı Hak olur kul vara vara
Her ne ki ararsan âdemde ara
*Alleme'l-esmâ*dır vücûd-ı insân
- 4 Bu esrârı bilen gayrıyı n'ider
Salâhatda olur hak râha gider
Şu miskîn Dertli'den kim me'mûl ider
Hakîkat bahsinde haylice irfân

- 1b: ahsen-i sûretle: ahsen sûretde D
1c-d: Bu iki mısra mecmuada karıştırılmıştır.
1d: değil mi: hakkında D
2a: Nefh eyledi Cibrîl: Bu nefh-i Cebrail D
2b: Îsâ: Mesîh D

14. Semâ'î M19a; D 71 (Tek 2011: 499)

Mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün

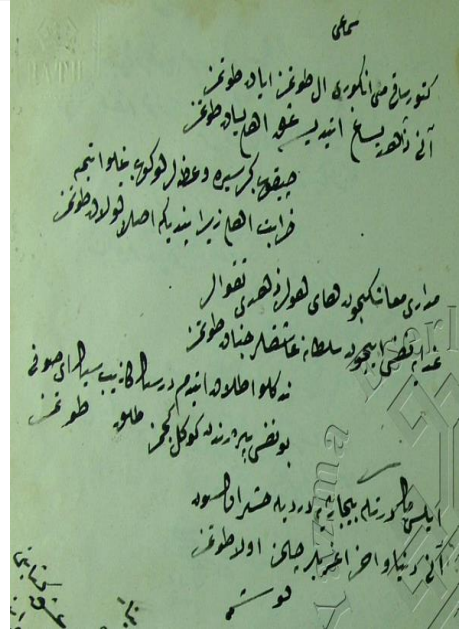
- 1 Getir sâkî mey-i engûru el tutmaz ayak tutmaz
Anı zâhid yasak etdiyse aşk ehli yasak tutmaz
- 2 Çıkıp kürsüye vâ'iz tahtalar dövme gulüvv etme
Harâbât ehli zîrâ pendine aslâ kulak tutmaz
- 3 Medâr-ı mâ'îşet-çün hây u hûlar zühd ü takvâlar
Gıda-yı nefis için sultâna âşıklar çanak tutmaz
- 4 Ne denlü itlak etdim der isen kâzibsin ey sûfî
Bu nefs-i pîre-zenden gönlümüz geçmez talak tutmaz
- 5 İlişmen Dertli-yi bî-çâreye derdiyle haşr olsun
Anı dünyâ vü ukbâ uğrılar çalmaz ulak tutmaz

2a: kürsüye vâiz tahtalar dövme: kürsüde vaazlar döğüp M

3a: medâr-ı mâ'îşet: mudara-yı maâşın D

4b: Şu denlü: bu nefs-i M

5b: ukbâ: uhrâ M

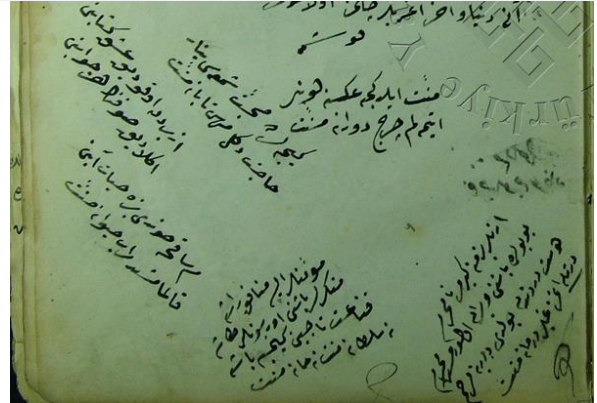

15. Koşma M19a; D 101 (Tek 2011: 379)

- 1 Minnet eyledikçe aksine döner
İtmeyelim çarh-ı devrâna minnet
Geceler muhabbet şem'ası yanar
Hâcet değil mâh-ı tâbâna minnet
- 2 Ezberden okuduk aşk kitâbını
Anladık sofunun her cevâbını
Sâkî sundu bize hayât âbını
Kalmamışdır âb-ı hayâta minnet
- 3 Mü'minler işine münâfık şaşa
Münkirler başını ursunlar taşa
Kanâat tâcını giyince başa
Ne sultâna minnet ne hâna minnet
- 4 Erenler bezmine girmez nâ-mahrem
Bu yolda baş veren olur mu mahrem
Dost derdinden buldu derdine merhem
Dertli etmez gayrı dermâna minnet

2b: cevâbını: sevâbını D

3b: ursunlar: koy ursun M

16. Kalender M19b; D 60 (Tek 2011: 484)

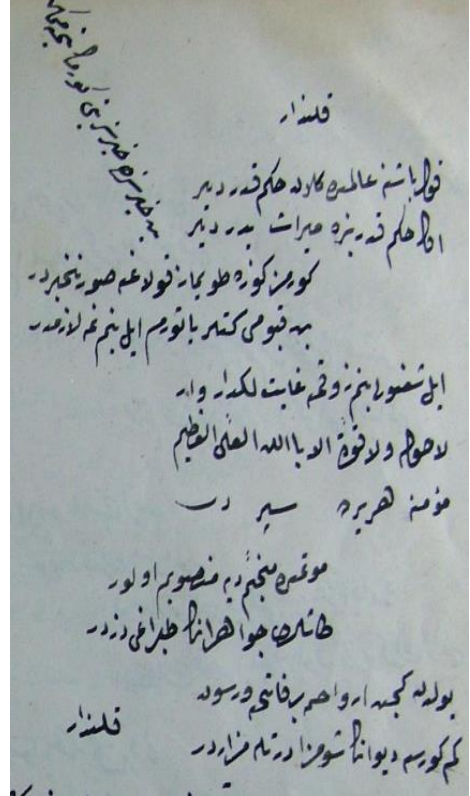
mef'ûlû mef'âilû mef'âilû fe'ûlûn

- 1 Kul başına âlemde gelen hükm-i kaderdir
Ol hükm-i kader bizlere mîrâs-ı pederdir
- 2 Ben hırsız hırsız beni görmek ne mümkün
Görmez göze duymaz kulağa sor ne haberdır
- 3 Ben kapımı kitler yatarım el neme lâzım
El şugûlû benim zevkime gâyet leke-dârdır
- 4 *Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhi*
Aliyyü 'l-azîm mü'mine her yerde siperdır
- 5 Mevtimde müneccim diye mansûbum olur
Taşları cevâhirdir anın toprağı zerdır
- 6 Yoldan geçen ervâhına bir Fâtiha versin
Kim görse der ona şu mezar Dertli mezardır

3a: il: il benim M

3b: el şugûlû benim zevkime gâyet leke-dârdır: Çok el şugûlû zevkime gâyetlige vardır D

6b: der ona şu: diyü ana şu M

17. Kalender M19b; D 48 (Tek 2011: 471-472)

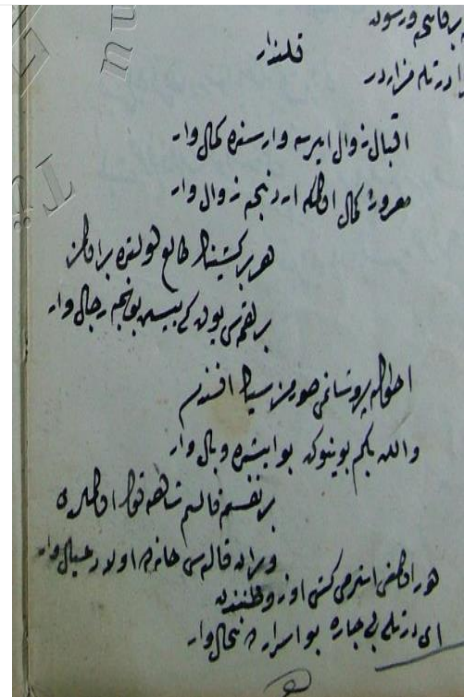
Mef'ûlû mef'âilû mef'âilû fe'ûlûn

- 1 İkbâle zevâl erse var sende kemâl var
Mağrûr-ı kemâl olma ki ardınca zevâl var
- 2 Her bir kişinin tâli'i devletde bir olmaz
Bir lokması yok yedirecek bunda bir hâl var
- 3 Ahvâl-i perîşânımı sormazsın efendim
Vallâhi beyim boynuna bu işde vebâl var
- 4 Bir nefsile kalsam şehe sultâna kul olmam
Vîrân kalası hânede evlâd u ıyâl var
- 5 Dûr olmayı ister mi kişi öz vatanından
Ey Dertli-yi bîçâre bu esrârda ne hâl var

1a: İkbâle: ikbâl-i

1b: ki: kim D

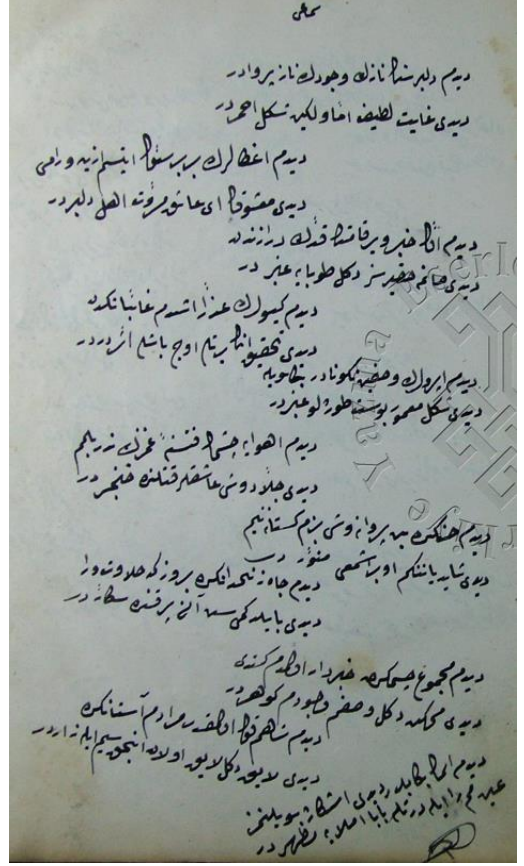
4a: Bir nefsile kalsam şehe: Bir nefesle kalsam şâh u D

18. Semâ'î M20a; D 61 (Tek 2011: 486-487)*Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün*

- 1 Dedim dilber senin nâzik vücûdun nâz-perverdir
Dedi gâyet latîf ammâ velâkin şekl-i ahmerdir
- 2 Dedim a'zâların bir bir suâl etsem izin var mı
Dedi ma'sûkun ey âşık mürüvvet ehli dilberdir
- 3 Dedim evvel haber ver kâmet-i kaddin dırâzından
Dedi sanma sakın serv değil tûbâ vü ar'ardır
- 4 Dedim gîsûların gaddâr işitdim ben senin gâyet
Dedi tahkîk anın her bir teli üç başlı ejderdir
- 5 Dedim ebrûların vasfın ne gûnâdır bana söyle
Dedi kim katl-i uşşâka çekilmiş resm-i cevherdir
- 6 Dedim [ol] âhu-çeşmin fitne-i gamzen nedir bilmem
Dedi cellâd-veş âşıkların katlinde hançerdir
- 7 Dedim hüsnünde ben pervâne-veş bezmi küşâd itsem
Dedi şâyed yanar senin o bir şem-i münevverdir
- 8 Dedim çâh-ı zenahdânında bir özge halâvet var
Dedi yâ bilmedin mi sen anı pür-kand ü sükkerdir
- 9 Dedim mecmû'-ı hüsnünden haberdâr olmadım gitdi
Dedi mümkün değil vasfım vücûdum genc-i gevherdir
- 10 Dedim şâhım kul olmaktır murâdım âsîtanında
Dedi lâyıf değil lâyıf olan ancak sim ü zerdîr
- 11 Dedim ismin bana bildir dedi âşkâre söylenmez
Ayın mîm ra ile Dertli Baba imlâya mazhardır

- 1a: nâz-perver: nâz-ı perver D
 2a: izin: iznin D
 3b: tûbâ vü ar'ardır: tûbaya anberdir M
 4a: senin gâyet: gâibânından M
 4b: her: -M
 5b: Dedi kim katl-i uşşâka çekilmiş resm-i cevherdir:
 Dedi şekl-i samur post turalı anberdir M
 6a: bilmem: söyle M
 6b: cellâd-veş: cellâd biri D
 7b: yanar senin: yanan kim M
 8a: çâh-ı zenahdânında: câh-ı zihindânında D; halâvet:
 salâvat D
 8b: pür-kand ü sükkerdir: bir kande sükkârdır D
 9b: genc-i: - M
 10b: olan ancak sim ü zerdîr: sim ile zerdîr M, olanlar sim
 ile zerdîr D

19. Mersiye M20b-21a; D 47 (Tek 2011: 469-470)*Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün*

- 1 Sâki-i kevser durur cennetde Şîr-i Kirdigâr
Rahm-ı mâderden olupdur Mustafâ'ya yâdigâr
Oldu seyfinden onun dîn-i Muhammed âşikâr
Leşker-i küffârı tığından geçirdi bî-şumâr
Yâ nice medh etmeyem dünyâ vü uhrâ nâmı var
Lâ-fetâ illâ-Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr
- 2 Zevcesi Binti Muhammed, ibni ammi Mustafâ
Tâ ezelden ol durur sırr-ı Nebiye âşinâ
Âl ü evlâdına bin cânım dahi olsun fedâ
Vâris-i Peygamber oldur vâkıf-ı sırr-ı Hudâ
Yâ nice medh etmeyem dünyâ vü uhrâ nâmı var
Lâ-fetâ illâ-Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr
- 3 Hem Alî'dir hem velidir hem velâyet şâhidır
Hem nücûm u hem de şems ü hem felekler mâhidır
Zâhir ü bâtında ins ü cin pâdşâhidır
Kâfirin küfrün giderir mü'minin penâhidır
Yâ nice medh etmeyem dünyâ vü uhrâ nâmı var
Lâ-fetâ illâ-Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr
- 4 Vâli-yi mülk-i velâyet kâşif-i genc-i Alî
Vâkıf-ı sırr-ı Hudâ'dır evliyâlar ekmeli
Mesken etdi kendine inkâr kılanlar esfeli
Mu'cizâtın kıldı irşâd dehr-i dîn-ı echeli
Yâ nice medh etmeyem dünyâ vü uhrâ nâmı var
Lâ-fetâ illâ-Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr
- 5 Âteşe gül ol dese âteş gülistânlık eder
Güle baksa kahr ile güller haristânlık eder
Mûra kılta iltifât mûrlar Süleymânlık eder
Taşa arslan ol dise elbet taş arslanlık eder
Yâ nice medh etmeyem dünyâ vü ukbâ nâmı var
Lâ-fetâ illâ-Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr
- 6 Bildiniz mi siz Yezîd'in bağrının taş olduğun
Zâhiren İslâmîlîğin bâtında kallaş olduğun
Ta'n kılman dertleriyle gözlerim yaş olduğun
Ayb görmen Dertli'nin ey karındaş Kızılbaş olduğun
Yâ nice medh etmeyem dünyâ vü ukbâ nâmı var
Lâ-fetâ illâ-Alî lâ-seyfe illâ Zülfikâr

Not: Mecmuada bu şiirin ilk dört bendi 21a'da son iki bendi 20b'dedir.

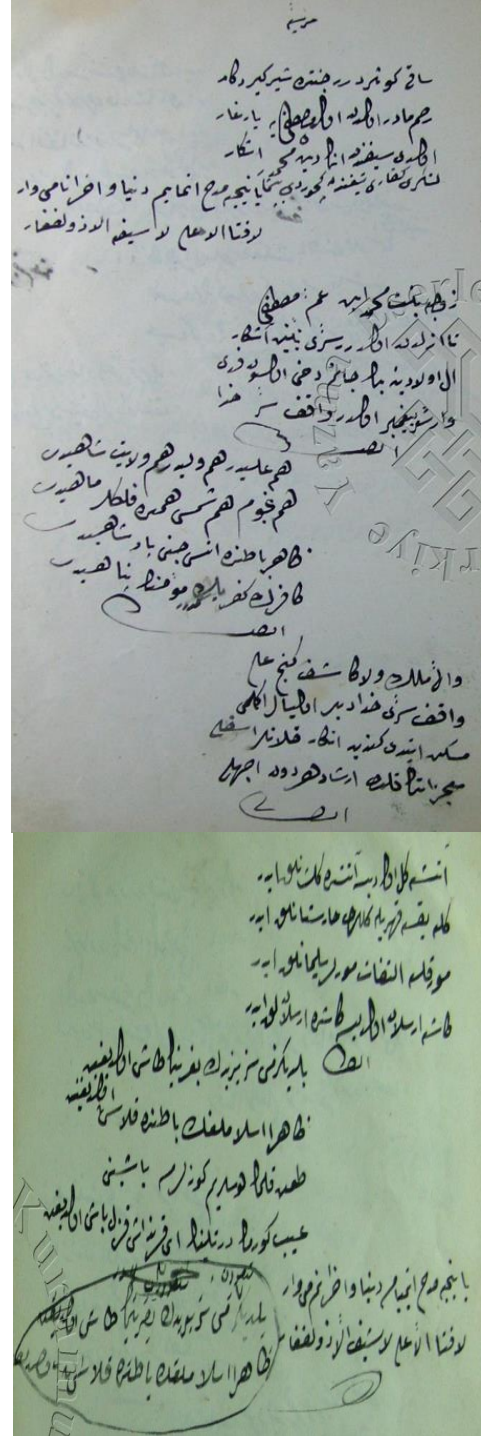
1e: uhrâ: ukbâ D

2b: ol durur: oldu ol D

3 c-d: Bu mısralarda vezin aksamaktadır.

5: Bu bentte mısraların yeri değişmektedir.

6d: Bu dizede vezin aksamaktadır. Ayb görmen Dertli'nin ey karındaş Kızılbaş olduğun: Ayb görmen [sizler] Dertli'nin Kızılbaş olduğun M

20. Dîvân M21a; D 21 (Tek 2011: 427-428)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilîn

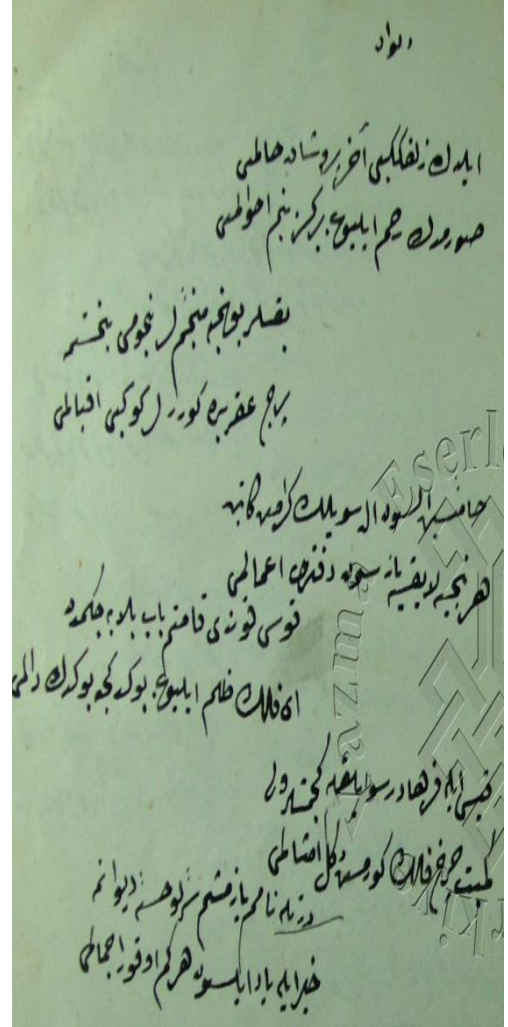
- 1 Eyledin zülfün gibi âhir perîşân hâlîmi
Sormadın rahm eyleyip bir kez benim ahvâlîmi
- 2 Baksalar bunca müneccimler nücûm-ı bahtıma
Burc-ı akrebde görürler kevkeb-i ikbâlîmi
- 3 Hâmesin alsın ele söylen Kirâmen Kâtîbîn
Her nice lâyıksa yazsın defter-i a‘mâlîmi
- 4 Kavse döndü kâmetim bâr u belâyı çekmeden
Ey felek zulm eyledin бүkdükçe бүkdün dalımı
- 5 Kays ile Ferhâd rüsvâlîkla geçmişler velî
Günbed-i çarh-ı felek görmüş değil emsâlîmi
- 6 Dertli nâmım yazmışım ser-levha-i dîvânıma
Hayr ile yâd eylesin her kim okur icmâlîmi

- 1a: Eyledin: Ey perî D; âhir: kıldın D
- 1b: Sormadın rahm eyleyip bir kez benim: Zerrece
rahm eyleyüp hiç sormadın D
- 3-6. beyitler Mecmuada yok.
- 4a: bâr u belâyı: bâb-ı belâyâ M
- 5a: velî: demi D

Not: Bu şiir Dîvân’da 8, mecmuada 6 beyittir.
Aşağıdaki beyitler mecmuada yoktur:

*Zâhidâ zühâ ü riyân korkum mukâbil gelmeye
Koysalar mizâne ger tâc-ı kalender şâlîmı*

*Came-yi ziynetlerin arz eyleme bakmam felek
Hil’at-ı Behram’a virmem hıka-yı abdâlîmı*

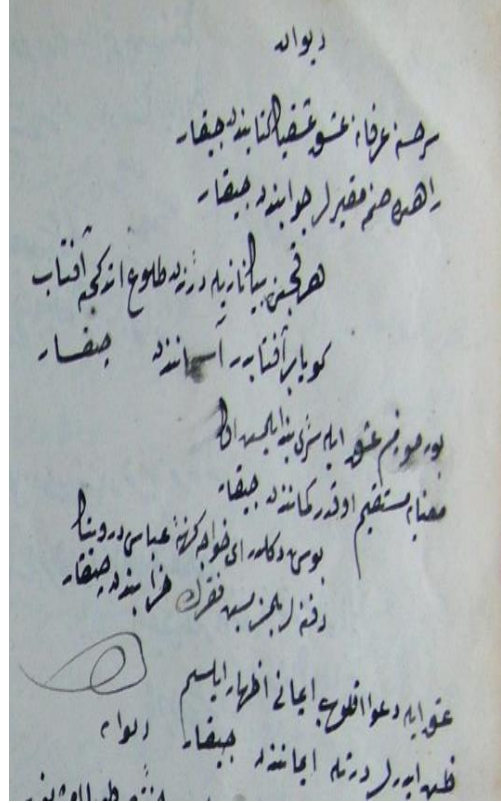

21. Dîvân M 21b; D 45 (Tek 2011: 465)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilîn

- 1 Sırr-ı hüsn irfân-ı aşk aşkın kitâbından çıkar
Zâhidâ sanma mukarrirler cevâbından çıkar
- 2 Her kaçan bin nâz ile derden tulû' itdikçe yâr
Gûyiyâ bir âfitâbdır âsmânından çıkar
- 3 Bu rumûzum aşk ile sırrı bend eylemiş adın
Ma'ni-i müstakbelim okdur kemânından çıkar
- 4 Boş değildir ey hoca köhne abâsı dervîşin
Defneler bilmez misin kasrın harâbından çıkar
- 5 Aşk ile da'vâ kılup îmânı izhâr eylesem
Zenb ederler Dertli'yi îmân hicâbından çıkar

- 1a: Sırr-ı hüsn irfân-ı: Sırr-ı cân serhat-i aşk D
- 1b: mukarrirler: mukayyedler M
- 2a: yâr: âfitâb M
- 2b: kim: + D
- 3: Üçüncü beyit Dîvân'da şu şekildedir:
Sırr-ı yeddir aşk ile yürüdürem bilmiş ol
Ma'nâ-yı müstakbelim yüz on hesabından çıkar
- 4a: ey hoca: zâhidâ D
- 4b: defne: define
- 5b: îmân hicâbından: îmânından M

22. Dîvân M21b; D 65 (Tek 2011: 491)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilîn

- 1 Serv-kaddin seyr idüp cennetde Tûbâ imrenir
Şerbet-i la'lin şirindir kevser-i mâ imrenir
- 2 Şöyle pür-nûr eylemiş hüsnün behiştin bâğını
Ehl-i cennet bâğ-ı rıdvân hûri gilmân imrenir
- 3 Zülfünün rayhâsına tahsîn eder sünbül ü gül
Bülbül ağlar gülşen içre verd-i hamrâ imrenir
- 4 Dertliyâ bir sen misin meftûn olan meh-pâreye
Heft kişver çâr cihet mecmû'-ı dünyâ imrenir

2a: pür-nûr eylemiş: pür salınıp M

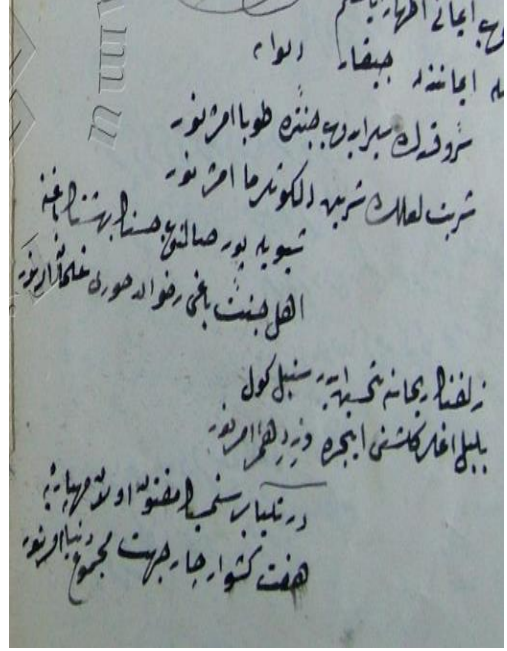
2b: hûri gilmân: hûr-i likâ D

4b: çâr cihet mecmû'-ı: çâr cihetde halk-ı D

Not: Bu şiir Dîvân'da 6, mecmuada 4 beyittir. Aşağıdaki beyitler mecmuada yoktur:

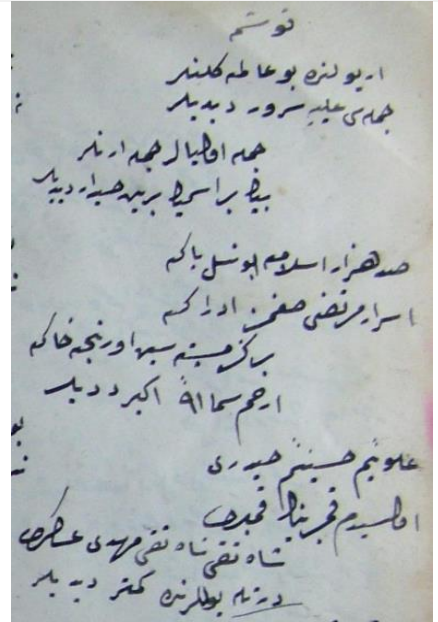
*Hüsn-i hattın vâsfına zikrinle hâmem şakk olur
Âyet-i rûyun temâşâsında esmâ imrenir*

*Görse lûtfun âşık-ı bîçâreler memnûn olur
İşidüp eltâfını âlem serâpâ imrenir*

23. Koşma M22b; D 87 (Tek 2011: 355-356)

- 1 Er yolunda bu âleme gelenler
Cümlesi Alî'ye server dediler
Cümle evliyâlar cümle erenler
Bin bir ismin birin Haydar dediler
- 2 Sad hezârân selâm ol nesl-i pâke
Esrâr-ı Murtazâ sığmaz idrâke
Bir kez muştasını urunca hâke
İrham semâ Allâhu ekber dediler
- 3 Alevî'yim Hüseyinî'yim Haydarî
Olsa idim Kamber'inin Kamber'i
Şâh Takî, Şâh Nakî, Mehdî, Askerî
Dertli yollarında kemter dediler

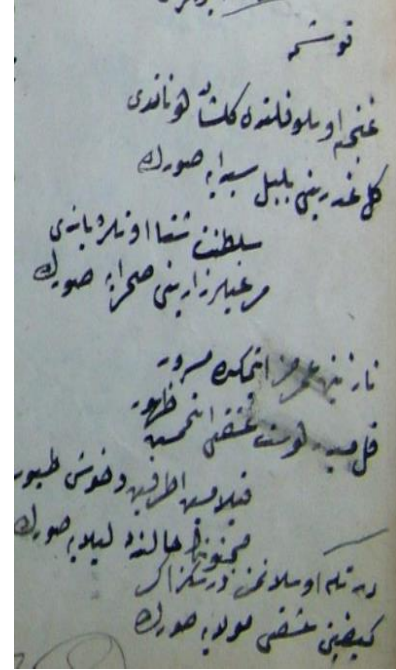

24. Koşma M 22b; D 74 (Tek 2011: 333)

- 1 Gonca üsküflendi gülşen donandı
Gül gadrin bülbül-i şeydâya sorun
Saltanat-ı şitâ odlara yandı
Murglar zârını sahrâya sorun
- 2 Nâzenîn ömrümüz etmekde mürûr
Kul mudur dost aşkı etmemiş zuhûr
Kaplamiş etrafın vuhûş u tuyûr
Mecnûn'un hâlinden Leylâ'ya sorun
- 3 Candan bir dost demek bin sevâb değer
Kul mudur dost aşkı olmayan meğer
Dertli'yi uslanmaz dersiniz eğer
Keyfiyet-i aşkı Mevlâ'ya sorun

1b: gadrin: kadrin D

3: a-b mısraları mecmuada yoktur.

25. Dîvân M 22b-23a; D 5 (Tek 2011: 401-402)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

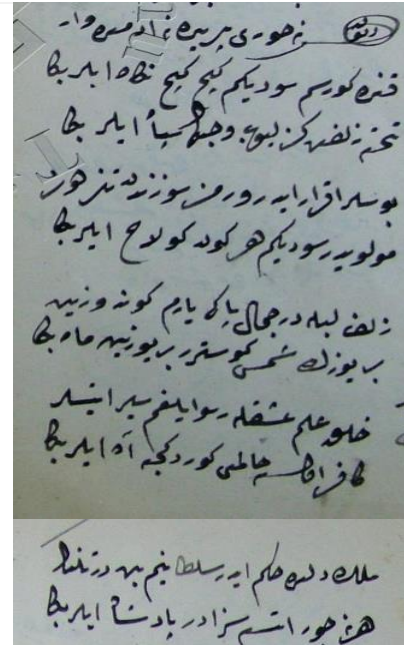
- 1 Kande görsem sevdiğim kec kec nigâh eyler bana
Taht-ı zülfe gizleyip vechin siyâh eyler bana
- 2 Bûseler ikrâr eder durmaz sözünden tez döner
Mevlevîdir sevdiğim her dem külâh eyler bana
- 3 Zülf-i Leylâ'dır cemâl-i pâk-i yârin gündüzün
Bir yüzün şems gösterir birin de mâh eyler bana
- 4 Halk-ı âlem aşk ile rüsvâyılığım seyr etseler
Kâfir olsa hâlimi gördükçe âh eyler bana
- 5 Mülk-i dilde hükm eder sultânıdır ben Dertli'nin
Her ne cevri etse sezâdır pâdişâh eyler bana

1a: sevdiğim kec kec: nâzenîn kerc kerc D

3a: Leylâ'dır: leylimdir D; gündüzün: gündüzim D

3b: şems gösterir birin de : eyleyüp birin de mâh eyler D

5a: sultânıdır: sultânıyım M

26. Dîvân M23a; D 8 (Tek 2011: 407-408)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

1 Bin gönül almış nişâne her tir-i müjgânına
Girmek ister merhametsiz ehl-i aşkın kânına

2 Ayn-ı ibretle nazar kılsam cemâl-i pâkine
Kâfirin küfrüne benzer mü'minin îmânına

3 Etimiz değdikde her dânesin her lü'lûân
Var tama' etme sakın asılmaya gerdânına

4 Berg-i terdir rengini tağyîr edersin goncamın
Esme ey bâd-ı sabâ girme gönül bostânına

5 Vaf-ı hublardan ferâgat geldi Dertli çâresiz
Nev gazel güfitem bugün mahbûblar sultânına

1a: her: bir D

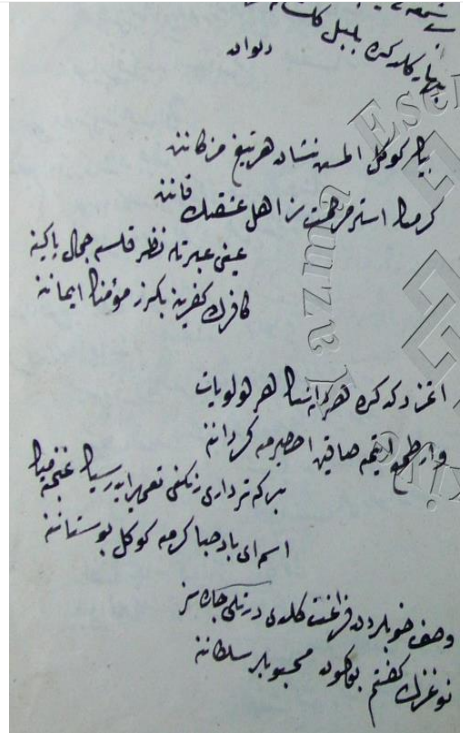
3a: Etimiz: İtmeziz D

Not: Divan ve mecmuada beyitlerin sıralaması değişmektedir.

Bu şiir Dîvân'da 6, mecmuada 4 beyittir. Aşağıdaki beyit mecmuada yoktur:

Ruhların mecrûh idersen korkarım dendânıla

Degme ey şâne hezâr kıl zülf-i müşk-efşânına

27. Kalender M 23b; D 58 (Tek 2011: 482)

Mef'ûlû mefâilû mefâilû feûlûn

1 Gizli severim ben seni Allâh'a ayândur
Zülf-i siyâhın gibi aklım perişândır

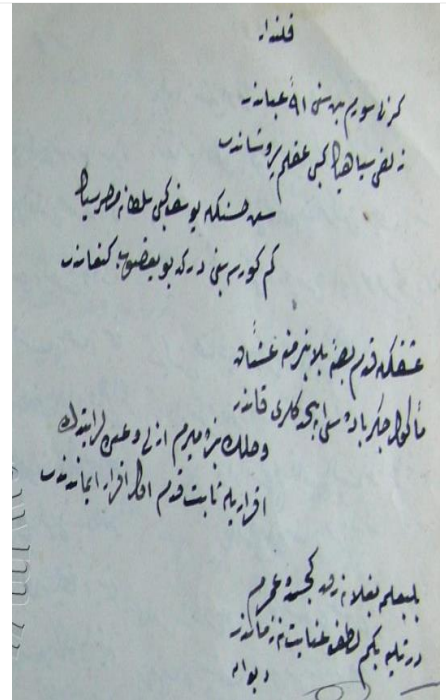
2 Sen hüsn ile Yûsuf gibi Sultân-ı Mısır'sın
Kim görse beni der ki bu Ya'kûb-ı Kenân'dır

3 Aşkınla kadem bassa belâ bezmine uşşâk
Me'kûl-i ciğer-pâresi içdikleri kandır

4 Vaslın bize mîrim ezeli va'deler etdin
İkrârına sâbit-kadem ikrâr-ı imândır

5 Bel bağlamaya bağlanarak geçmede ömrüm
Dertli'ye beyim lûtf u inâyet ne zamândır

5a: Bel bağlamaya: Bir bağlamağa D
Degme ey şâne hezâr kıl zülf-i müşk-efşânına

28. Dîvân M 23b-24a; D 41 (Tek 2011: 459-460)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Bak kara yüzlü hele hâtır sayar mı kıl kadar
Mâh cebinin manzar-ı dîdemden örter perçemin
- 2 Sanma kim bâd-ı sabâ deġdikçe oynar neş'eden
Hançer-i ebrûların gördükçe titrer perçemin
- 3 Çok bıçaklardan bakakaldı kaldı ammâ söylesün
Gördü mü ebrûların şeklinde hançer perçemin
- 4 Heft-ser ejder gibi Kâf üzre yaslanmış yatur
Mahzen-i hüsnündeki esrârı bekler perçemin
- 5 Tâ bu serden pâyine meyl ettiğinden kasdı var
Kâmet-i mevzûnenin noksânın örter perçemin
- 6 Gösterir uşşâka her nârın birer mâr sihr ile
Fenn-i sihrin nüshasın kılmışdır ezber perçemin

3a: bakakaldı: bakaya kaldı D

4a: yaslanmış yatur: serpilmiş atar D

6a: mâr: mâh D

Not: Divan ve mecmuada beyitlerin sıralaması deġişmektedir.

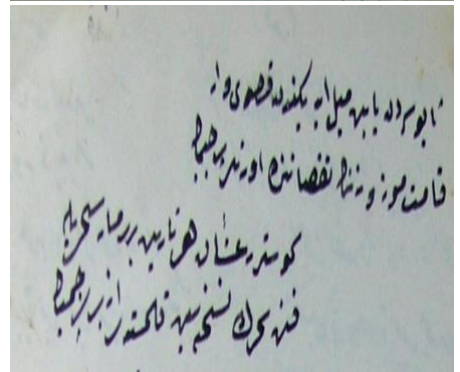
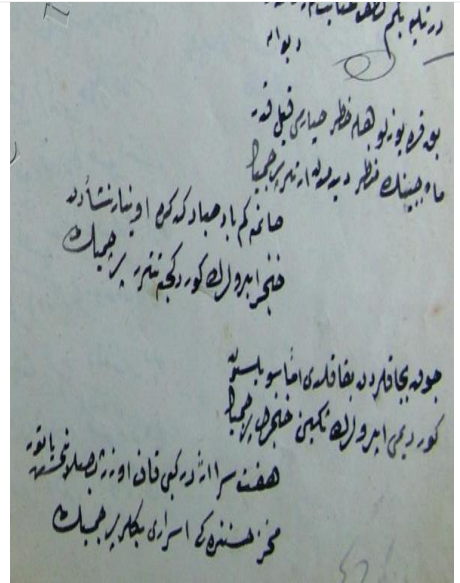
Bu şiir Dîvân'da 10, mecmuada 6 beyittir. Aşağıdaki beyitler mecmuada yoktur:

*Dinle dilber evvelâ başdan ne söyler perçemin
Hâl-i ruhsârınla mülk da'vâsı eyler perçemin*

*Simsiyâh olmuş celâlinden kararmış çehresi
Kâtil-i erbâb-ı aşk olmak mı ister perçemin*

*Şâh-ı fes emr eylemiş iklim-i Rum'un fethini
Leşker-i suzâne yapmışlar serasker perçemin*

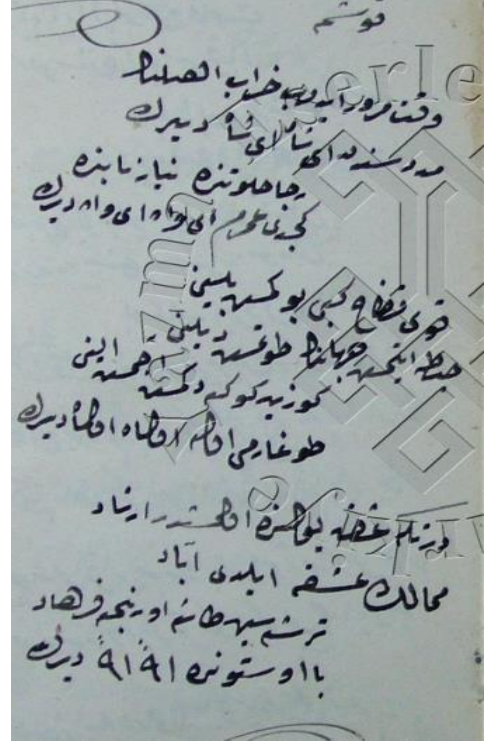
*Kâkül-i müşkininin meddâhı olmuş Dertliyâ
Meclis-i rindânede evsâfın eyler perçemin*

29. Koşma M24a; D 36 (Tek 2011: 278-279)

- 1 Vakti mürûr eder harâb ehlinin
Meded senden ey şâh ey şâh diyerek
Recâ halvetinde niyâz bâbında
Geçdi ömrüm eyvâh eyvâh diyerek
- 2 Kavs-ı kuzâh gibi bükmüş belini
Zabt etmiş dehânın tutmuş dilini
Gözün göğ'e dikmiş açmış elini
Doğar m'ola ol mâh ol mâh diyerek
- 3 Dertli aşk yolunda olmuştur irşâd
Memâlik-i aşkı eyledi âbâd
Tîşesin taşlara urunca Ferhâd
Bî-sütûn'da Allâh Allâh diyerek

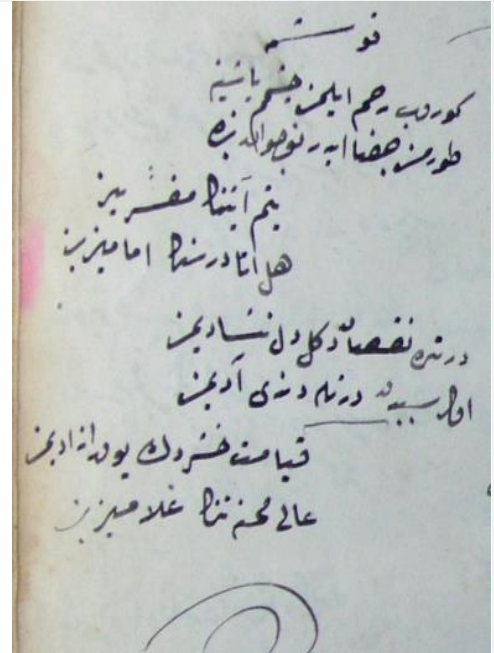
- 2b: Zabt: Rabt D; dehânın: cihânın M
2c: Gözün göğ'e dikmiş açmış elini: Yummuş gözün
açmış göğ'e elini D
3a: aşk yolunda olmuştur: bu dertlerle olmadı D
3b: eyledi: biz itdik D
3c: urunca: çaldıkça D

30. Koşma M 24a; D 108 (Tek 2011: 391)

- 1 Sanma sofî bizim rûzumuz yokdur
Ramazan ayının sayyâmıyız biz
Söyletme derûndan derdimiz çokdur
Derdde noksân değil tamâmıyız biz
- 2 Yokdur hilâfımız aşk esîriyiz
Memâlik-i aşkın şâh-ı mîriyiz
Yetîm âyetinin müfessiriyiz
Hel etâ dersinin imâmıyız biz
- 3 Derdden hâlî değil dil-i nâ-şâdımız
Ol sebebdan Dertli kalmış adımız
Kıyâmet haşre dek yok âzâdımız
Âl-i Muhammed'in gulâmıyız biz

- 3b: Ol sebebdan: Anın içün D
Not: Bu koşmanın ilk kıtası ile ikinci kıtanın ilk iki dizesi mecmuada yoktur. Bunun yerine aşağıdaki dizeler kayıtlıdır:
Görüp rahm etmez çeşmim yaşıım
Durmaz cefâ eder nev-civân bize

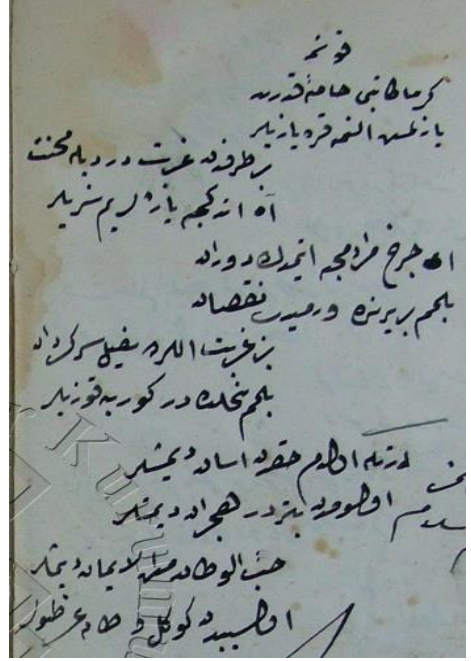

31. Koşma M 24b; D 76 (Tek 2011: 335-336)

- 1 Kirâmen kâtibîn hâme-i kudret
Yazmış alnımıza kara yazılar
Bir taraftan gurbet derd ile mihnet
Âh etdikçe yaralarım sızılar
- 2 Ey çarh murâdımca etmedin devrân
Bilmem bir yerinde var mıdır noksân
Biz gurbet illerde sefil ser-gerdân
Bilmem ne hâldedir körpe kuzular
- 3 Dertli ölüm hakdır âsân demişler
Ölümden beterdir hicrân demişler
Hubbû'l-vatan mine'l-îmân demişler
Ol sebebdan gönül vatan arzular

1d: etdikçe: eylesem D

3d: Ol sebebdan gönül: Gönül ol sebebdan D

32. Dîvân M 26a; D 17 (Tek 2011: 422-423)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

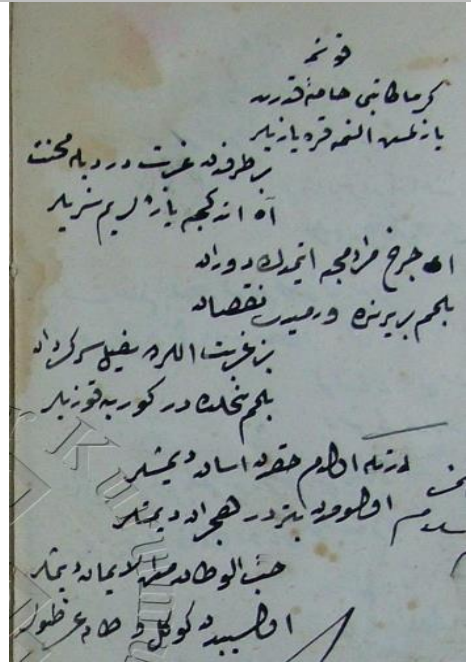
- 1 Râz-ı aşkın dilde pinhân eylerim cânım gibi
Sîne-i gencîne mahfûzdur îmânım gibi
- 2 Nâle-i feryâdına bâ'is nedir bülbül senin
Yoksa bir goncan mı var gül-berg-i handânım gibi
- 3 Geşt-i âlem eyleyip gezdim cihânı görmedim
Lâciverdî kubbenin altında sultânım gibi
- 4 Gülsitân-ı âlemi bir bir temâşâ eyledim
Bir sanevber görmedim serv-i hırâmânım gibi
- 5 Hâk-i dehrin bin kere sürsem suvarsam bâğbân
Bitmemiş bitmez felek devrinde bostânım gibi
- 6 Rişte-yi reyhâna teşbîh etme zülfün Dertliyâ
Sünbül-i bâğ olmaya kâkül-perişânım gibi

3a: Geşt-i âlem eyleyip gezdim cihânı: Keşt-i iklim eyleyip dünyâyı gezdim D

5a: dehrin bin kere sürsem suvarsam: dehri bin kere sürse suvarsa D

Not: Bu şiir Divan'da yedi, mecmuada altı beyittir. Mecmuada şu beyit yoktur:

Çok gönüller gezdin ey abdâl-ı aşk seyyâh olup
Bir harâba uğradın mı kalb-i vîrânım gibi

33. Dîvân M 26a; D 46 (Tek 2011: 466-467)

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Ok gibi hûblar beni yaydan yabana atdılar
Bilmediler kadrini ucuz bahâya satdılar
- 2 İyd-ı vuslatda güzeller bûse ikrâr etdiler
Vermediler hâsılı bu gönlümü aldatdılar
- 3 Biri Leylâ biri Şîrîn bu iki pâkîzeler
[Kûhken'le Mecnun'u dağdan dağa atlatdılar]
- 4 Ol hurî gözlü gazâlî bulmaya iz kesdiler
Kelb rakîbler ol şuhu tavşan gibi katlatdılar
- 5 Hani yâ vasf etdiğim dilber sana sâlih deyü
Dün gece ol dilberi bir bâdeye oynatdılar
- 6 Gördüm ol hûrî-sîfât ülfet ider âğyâr ile
Hasedinden Dertli'yi tûfeng gibi patlatdılar

1b: ucuz: ehven D

2a: güzeller: görenler M

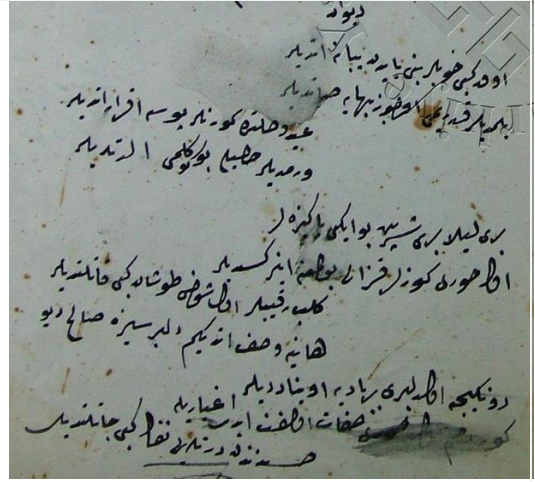
3a: Leylâ biri Şîrîn bu iki: Şîrîn birisi Leylâ iki D

3b: Bu mısra mecmuada yoktur.

4a: hurî: kara D

Not: Bu şiir Divan'da 7, mecmuada 6 beyittir. Mecmuada şu beyit yoktur:

*Gördiler Ferhâd-veş efsâne-yi aşkım benim
Ben gelince onlar zîr-i zemîne batdılar*

34. Koşma M 28a; D 98 (Tek 2011: 371-372)

- 1 Kanâ'at mülkünün pâdişâhıyım
Dâra-yı devletim sabûren şekûr
Cümle mahlûkâtın pür-günâhıyım
Evrâd ü ezkârım afüvven gafûr
- 2 Varup secerlerden hitâb alırdı
Vahy-i Rabbâniye hayrân kalırdı
Akl başından gidip câm-nûş olurdu
Mûsâ'ya tecellî göründükçe Tûr
- 3 Dört melek halk etmiş Hallâk-ı âlem
Her biri bir hizmetde müekkel her ân
Mikâil'e bârân Cibrîl'e Kur'ân
Azrail'e ervâh İsrâfil'e sûr
- 4 Beni Mecnûn eden bir saçı Leylâ
Gitmiyor gönlümden kederi hâlâ
Dertli hüner budur yazdıysa Mevlâ
Kazâyâ rızâdır belâyâ sabur

2b: kalırdı: olurdu D

2c: Akl başından gidip câm-nûş: Akl u fikri gidip gam nûş D

2d: göründükçe: gösterdikçe D

4b: Gitmiyor gönlümden kederi: Sevdâsı başımdan gitmiyor D

Not: Bu şiir Divan'da 5, mecmuada 4 kıtadır.

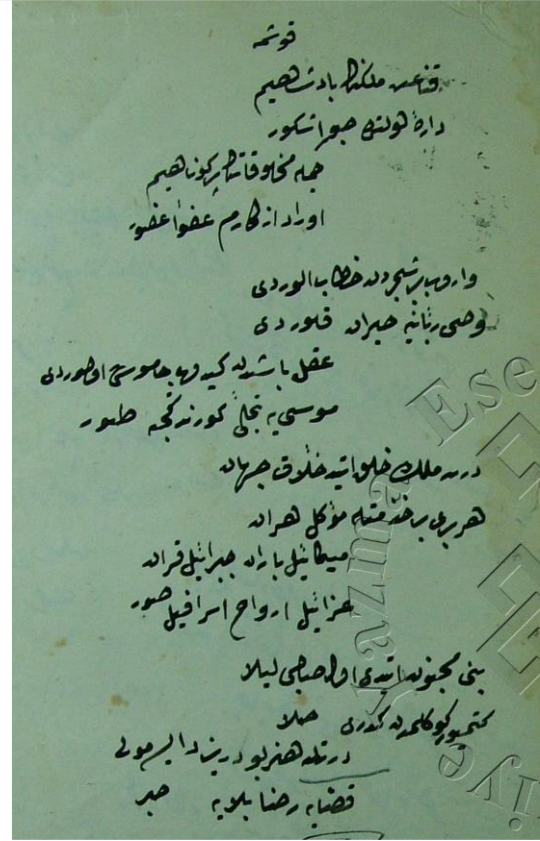
Mecmuada şu dördlük yoktur:

Aşk olanda nâmus olmaz âr olmaz

Aşkın deryâsında had kenâr olmaz

Feleğin gerdişi ber-karâr olmaz

Vakt olur hükm eder Süleyman'a mûr

Sonuç

Halk edebiyatına ait manzum ve mensur metinlerinin yer aldığı bu mecmuada Nesîmî (2), Fuzûlî (3), Âşık Garib (1), Âşık Ömer (3), Kerem (1), Niyâzî-i Mısırî (1), Seyranî (2) Şemsî (1), Şem'î (8) gibi şairlere ait örnekler bulunmakla birlikte en çok Dertli'nin şiirlerine yer verildiği görülmektedir. Bu tercihten hareketle derleyicinin Dertli'ye özel bir merakının olduğu sonucu çıkarılabilir. Nitekim mecmuada Dertli'ye ait toplam 34 (+2 mükerrer) şiir bulunmaktadır. Bu şiirleri şöyle tasnif edebiliriz:

- 19 koşma: (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 23, 24, 29, 30, 31, 34 numaralı şiirler)
- 9 dîvân: (9, 20, 21, 22, 25, 26, 28, 32, 33 numaralı şiirler)
- 2 semâ'î: (14, 18 numaralı şiirler)
- 3 kalender: (16, 17, 27 numaralı şiirler)
- 1 Mersiye: (19 numaralı şiir)
- 2 şiirin de mecmuanın farklı yerlerinde tekrar kaydedildiği görülmüştür (2 ve 3 numaralı koşmalar).

Dertli Dîvânı'nda 160 civarında şiir bulunduğu göz önüne alındığında bu mecmuadaki şiirlerin sayısı ciddi bir yekûn tutmaktadır. Toplam şiirlerin dörtte birinden fazla örneğin bu mecmuada yer aldığı görülmektedir.

Mecmuada yer alan Dertli'ye ait şiirlerin tamamı onun yayımlanmış dîvân neşirlerinde de mevcuttur. Bu durum mecmua derleyicisinin titizliğini göstermenin yanı sıra şairin birçok şiirinin kültür çevrelerinde kabul gördüğüne de işaret etmektedir. Şöyle ki mecmuada yer alan örnekler ile Dîvân'da yayımlanmış hâlleri arasında varyantlaşmadan dolayı birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Ek, sözcük, kavram hatta mısra düzeyine kadar çıkabilen bu farklılıklar, görüldüğü kadarıyla şiirlerin bütünlüğüne etki edecek düzeye gelmemiştir. Farklılıkların bir kısmı kelimelerin Arap harfleriyle yazımındaki benzerlikten (gündüzün-kendözün, nefes-nefes, güzeller-görenler, geşt-kişt vb.), bir kısmı da eş anlamlı ifadelerin tercihten (âlem-iklîm; cihân-dünyâ vb.) kaynaklanmaktadır. Bunun dışında bazı ifadelerin dize içerisinde yer değiştirdiği (Ol sebebden gönül: Gönül ol sebebden vb.); mecmuadaki bazı şiirlerde bent veya beyit sayılarının daha az olduğu da görülmektedir. (Örneğin 20 numaralı şiir Dîvân'da 8 beyit, mecmuada 6 beyittir). Mecmuadaki söz konusu tercihlerin kimi zaman şiirlerin doğru bir şekilde okunmasına ve yeni yazıya aktarılmasına katkı sağladığı da görülmüştür. Bu sebeple incelemeye konu olan mecmuanın Dertli'ye ait şiirlerin sağaltılmasında önemli bir katkısının olduğu ve dîvân neşirlerinde dikkate alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Albayrak, N. (2007). Dertli. Kapı Yayınları.
- Birgören, H. (2011). Âşık Dertli Dîvânı. (1. Baskı). Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çınar, A. A. (1990). Âşık Dertli Bibliyografyası. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Düzgün, D. (2011). Dertli Divanı (Karşılaştırmalı Metin). (1. Baskı). Fenomen Yayınları.
- Kutlu, Ş. (1979). Şair Dertli. Tercüman Yayınları 1001 Temel Eser.
- Mecmua. Ankara: Milli Kütüphane, Yazmalar, 06 Mil Yz A 4262/1, 52 vr.
- Okay, H. N. (1958) Âşık Dertli Divanı, İstanbul Maarif Kitaphanesi ve Matbaası.
- Onay, A. T. (1928). Âşık Dertli (Hayatı, Divanı). Bolu Vilayet Matbaası.
- Öztelli, C. (1954). "Âşık Dertli Divanı", Türk Dili, 4 (39), 188.
- Tek, R. (2011). Türk Edebiyatında Dertli Olgusu, Âşık Dertli ve Eserleri, [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Tek, R. (2013). "Dertli, İbrahim". Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dertli-ibrahim>.

- Tek, R. (2018). Türk Edebiyatında Dertli Olgusu, Âşık Dertli ve Eserleri. (1. Baskı). Kimlik Yayınları.
- Tek, R. ve Oktay, A. (2024) “Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonundaki 125 Numaralı Cönk Hakkında Bir İnceleme”, Hikmet, 10 (20), 249-272.
- Uyguner, M. (1991). Dertli (Yaşamı, Sanatı, Şiirlerinden Seçmeler). (1. Baskı). Bilgi Yayınları.
- Vaktidolu, A. A. (1998). Âşık Dertli Baba. Can Yayınları.
- Yüce, N. (1994). “Dertli”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (C 9, ss.186-187). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.